

ЭКОНОМИКА

ՀՀ տնտեսական վիճակի ամփոփ վերլուծությունը և առկա ներդաշնակեցման հիմնախնդիրները տարածաշրջայնացման ժամանակակից փուլում

Նիկոյան Ս. Մ.

Հայկական պետական տնտեսագիտական համալսարան,
Ֆինանսական ֆակուլտետ (Երևան, Հայաստան)
sam.nikoyan98@gmail.com

Վճռորոշ բառեր՝ գլոբալացում, ինտեգրում, տնտեսական աճ, արտաքին առևտուր, հարկային ներդաշնակեցում, անուղղակի հարկեր, հարկային դրույքաչափ, հարկային բեռ:

Итоговый анализ экономической ситуации РА и проблемы существующей гармонизации на современном этапе регионализации

Никоян С. М.

Армянский государственный экономический университет (Ереван, Армения)
sam.nikoyan98@gmail.com

Аннотация: В условиях неопределенности мировой экономической системы для стран с такой маленькой экономикой, как Армения, очень важно активное участие особенно в региональных интеграционных процессах, которые будут способствовать решению ряда проблем внешней торговли и повысят степень безопасности Армении. В рамках каждого экономического объединения, для обеспечения дальнейшего развития сотрудничества, важным фактором является проведение согласованной и гармоничной налоговой политики, которая будет способствовать обеспечению свободного движения услуг, товаров и капитала и уравниванию конкурентных условий.

Ключевые слова: Глобализация, интеграция, экономический рост, внешняя торговля, налоговая гармонизация, косвенные налоги, налоговая ставка, налоговое бремя.

Brief analysis of the RA economic situation and problems of existing harmonization at the modern stage of regionalization

Nikoyan S. M.

Armenian State University of Economics (Yerevan, Armenia)
sam.nikoyan98@gmail.com

Abstract: Given the uncertainty of the global economic system, it is very important for countries with such a small economy as Armenia to actively participate in regional integration processes, which will help solve a number of foreign trade policy issues and increase the security level of Armenia. Within each economic Association, in order to ensure further development of cooperation, an important factor is the implementation of a coherent and harmonious tax policy that will help ensure the free movement of services, goods and capital and equalize competitive conditions.

Keywords: Globalization, integration, economic growth, foreign trade, tax harmonization, indirect taxes, tax rate, tax burden:

Հայաստանի Հանրապետության արտաքին առևտրային քաղաքականությունը ձևավորվելու իրականացվում է կառավարության կողմից՝ ազատական սկզբունքների հիման վրա և նպատակաուղղված է ՀՀ միասնացմանը համաշխարհային տնտեսությանը: Ներկայում ՀՀ առևտրային կապերի աշխարհագրությունը բավականին ընդարձակ է և ընդգրկում է աշխարհի ավելի քան 150 երկիր:

Արտաքին առևտրային քաղաքականությունը երկրների կողմից իրականացվող միջոցառումների այն համակարգն է, որի միջոցով ինչպես ընդլայնվում, այնպես էլ սահմանափակվում են օտարերկրյա ապրանքների՝ տվյալ ազգային շուկա ներթափանցելու հնարավորությունները: Արտաքին առևտրային քաղաքականության առավել ընդհանրական նպատակը տվյալ երկրի համար առավելագույն շահ ապահովելն է, անկախ այն հանգամանքից, թե

այն ինչպիսի քաղաքականություն է վարում [1, էջ 118-121]:

Համաշխարհային տնտեսության զարգացման արդի փուլում փոփոխվում են աշխարհակարգի ավանդական հիմքերը, տեղի են ունենում միջազգային տնտեսական հարաբերությունների քանակական և որակական նոր զարգացումներ: Ժամանակակից իրականության կարևորագույն բնութագրերից է տարբեր երկրների տնտեսությունների փոխադարձ կախվածության աճը, ինտեգրացիոն գործընթացների զարգացումը միկրո և մակրո-մակարդակում, անցումը ներփակ ազգային տնտեսությունից բաց տնտեսության: Երկրների փոխադարձ կախվածությունը դառնում է վճռորոշ իրողություն: Օր օրի ձևավորվում և աստիճանաբար սերտանում են տարածաշրջանային տնտեսական կապերը՝ ներառելով բազմաթիվ երկրներ: Միջազգային տնտեսական ինտեգրումը ստանում է լայնատարած գործնական կիրառում՝ նախանշելով հետագա զարգացման հեռանկարները:

Հետազոտությունները փաստում են, որ համաշխարհային տնտեսական համակարգի անորոշության պայմաններում, երբ գլոբալացման բացասական հետևանքները խորանում են, տարածաշրջանային ինտեգրացիոն միավորումների ստեղծումը դառնում է այդ հետևանքների բնական արձագանքը [2, էջ 56]:

Հաշվի առնելով վերոնշյալները՝ ներկայումս, առավել քան երբևէ, հնչեղություն են ստանում տնտեսական ու սոցիալական անվտանգության հիմնահարցերը, և գլոբալացման գործընթացները հաշվեկշռվում են տարածաշրջանային ինտեգրացիոն միավորների աճող ներգործությամբ, սրվում և օրհասական է դառնում արդյունքների նկատմամբ վերահսկողության անհրաժեշտությունը և այս բոլոր միտումները հանգեցրել են նրան, որ երկրները դիմում են առավել խորը փոխշահավետ գործակցության՝ ի նպաստ իրենց ժողովուրդների և քաղաքացիների բարօրության, համատեղ լուծելու տնտեսական, բնապահպանական, սոցիալական, մարդկանց անվտանգության ապահովման ու համարժեք այլ խնդիրներ:

21-րդ դարի աշխարհակարգին բնորոշ են հատկապես տնտեսական ոլորտում վերազգային կորպորացիաների գերիշխանությունը, գլոբալ աղետների դեմ պայքարի համաշխարհայնացումը, մարդու իրավունքների ոլորտում միասնական չափորոշիչների սահմանումը, արժեհամակարգային ինտեգրման խորացումը [1, էջ 109-110]: Այս գործընթացները պահանջում են նաև գործակցության նոր ձևեր, որոնցից են միջազգային և տարածաշրջանային համագործակցության տարբեր ձևաչափերի ակտիվ զարգացումը:

Այսպիսով, 2013թ-ից սկսվեց Եվրասիական տնտեսական միությանը Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության «ճանապարհային քարտեզի» պատրաստման աշխատանքները, և ի վերջո, 2015թ-ի հունվարի 2-ին ՀՀ-ը պաշտոնապես դարձավ Եվրասիական տնտեսական միության լիիրավ անդամ:

Ներկայումս ամբողջ աշխարհը մտնում է զանազան ինտեգրացիոն նախագծերի զարգացման փուլ, քանի որ հատկապես 2008թ-ի ճգնաժամից հետո պարզ դարձավ, որ դա է լիակատար գոյատևման պայմանը, քանզի աշխարհում ոչ մի պետություն ի վիճակի չէ ինքնուրույն հաղթահարելու գլոբալ վտանգներն ու մարտահրավերները: Այդ իսկ պատճառով ժամանակակից պետությունների տնտեսական մրցունակության բարձրացման, քաղաքական ներուժի ամրապնդման կարևորագույն մեխանիզմներից է տարածաշրջանային ինտեգրումը:

Ժամանակակից իրականության մեջ, այդպիսին է պետության տնտեսական հաջողության այսօրվա բանաձևը: Եվրասիական նախագիծը գտնվում է այդ գլոբալ շարժման հունի մեջ: Տնտեսական անկայունության ֆոնի վրա տնտեսական ինտեգրումը մի շարք երկրների, այդ թվում նաև ՀՀ-ի համար կդառնա աճի, զարգացման կարևորագույն խթան: Պարզ է, որ այնպիսի փոքր երկրների համար ինչպիսին Հայաստանն է, ինտեգրումը երկա բառև տնտեսական աճի ապահովման երաշխիք է:

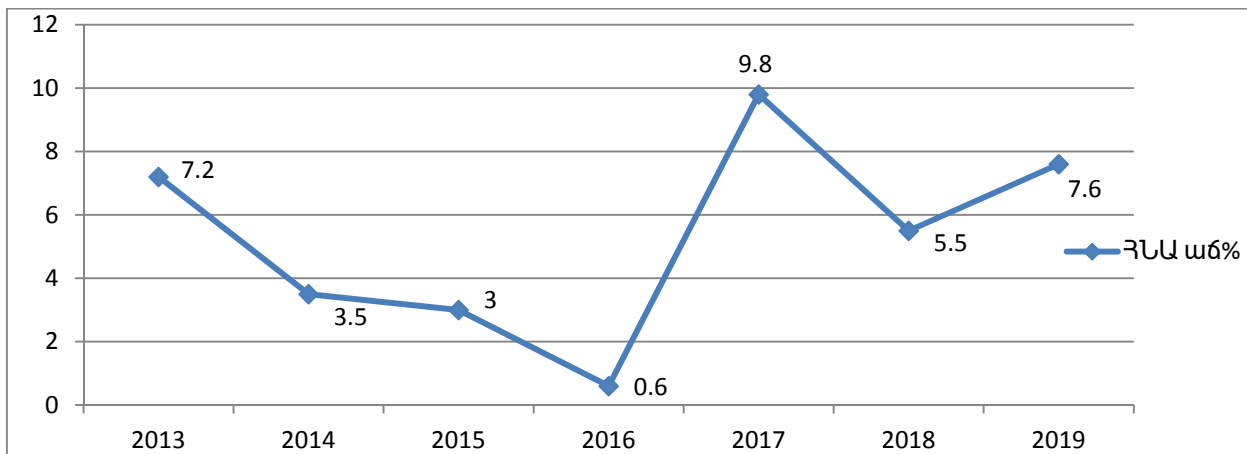
Չարգացած երկրների պարտադրած կոշտ մրցակցության պայմաններում արտաքին շուկա մուտք գործելը մեր երկրի համար գլոբալ խնդիր է, քանի որ բարձրորակ և մրցունակ արտահանման արտադրանք արտադրելը պահանջում է բարենպաստ պայմաններ հումքի ներմուծման համար, ինչպես նաև դյուրին ելք դեպի միջազգային տրանսպորտային գլխավոր ուղիներ:

Թուրքիայի և Ադրբեջանի կողմից տրանսպորտային շրջափակմամբ հանդերձ՝ ՀՀ-ի անդամակցումը ԵԱՏՄ-ին նպաստում է Հայաստանի արտաքին առևտրային քաղաքականության մի շարք խնդիրների լուծմանը, մասնավորապես՝ արտաքին առևտրի ընդարձակմանը և ծավալների աճին, հայրենական արտադրողների պաշտպանությանը և տրանսպորտային համակարգի բարելավմանը [3, էջ 9-14]:

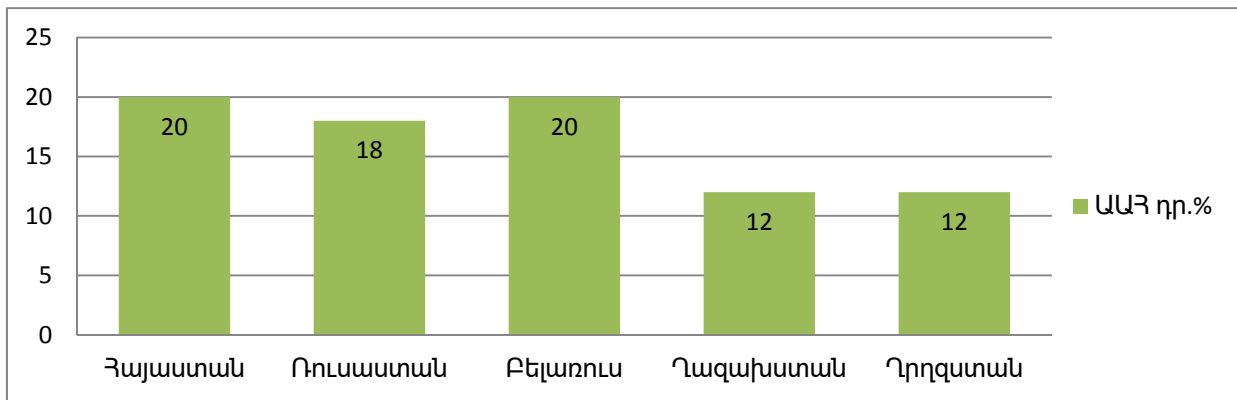
Անգեն աչքով էլ տեսանելի է, ինչպես նաև կան բազմաթիվ հետազոտություններ, որոնք զնահատում են տրանսպորտային շրջափակման բացասական ազդեցությունը ՀՀ արտաքին առևտրի վրա: Մասնավորապես՝ Համաշխարհային բանկի փորձագետների կարծիքով, տրանսպորտային ապաշրջափակումը և տրանսպորտային հաղորդակցության զարգա-

ցումը զգալիորեն կբարելավի ՀՀ արտահանումը և կնպաստի ՀՆԱ-ի աճին, իսկ տրասնպորտային

ծախսերը, ըստ ՀԲ-ի այլ փորձագետների, կկրճատվեն 30-35 %-ով [4, էջ 16]:

Գծապատկեր 1. ՀՆԱ-ի աճը 2014-2019թթ. (Հաշվարկվել է ըստ, <http://www.armstat.am>, տվյալների հիման վրա)

Գծապատկեր 2. ԱԱՀ հիմնական դրույքաչափերը ԵԱՏՄ երկրներում (Հաշվարկվել է ըստ՝ [13, էջ 17-18])

Ըստ որոշ հետազոտողների՝ Եվրասիական տնտեսական միության շրջանակներում ինտեգրման խորացումը հանգեցնելու էր անդամ երկրներում ՀՆԱ-ի տարեկան 2.5%-ով բարձրացման՝ շնորհիվ առևտրային կապերի խորացման, արտադրության կոպերացման և տեխնոլոգիական մակարդակի զարգացման, իսկ Հայաստանի դեպքում կանխատեսվել էր ՀՆԱ-ի 4% հավելյալ աճ [5]: Հստակեցնելով, թե ինչ է նշանակում 4% հավելյալ տնտեսական աճ, ամենարճիանուր ձևով ձևակերպվում է այսպես. որ, եթե կնքվում է պայմանագիր Մաքսային միությանը միանալու մասին, դրա շնորհիվ տնտեսության մեջ առանց հավելյալ քայլերի, այլ հավասար պայմաններում ներկա վիճակը պահպանելով, 2 տարի հետո Հայաստանը տարեկան ունենալու է լրացուցիչ 4% տնտեսական աճ [6]: Համապատասխան ցուցանիշը ՀՀ-ում 2015-2019թթ-ին միջինացված եղել է 5.3% (տե՛ս գծապատկեր 1):

Այս ամենի հետ հանդերձ, Հայաստանի անդամակցությունը ԵԱՏՄ-ին ունի նաև բացասական կողմեր [7, էջ 70-75]:, մասնավորապես՝ առաջ եկան կարծիքներ առ այն, որ ԵՄ Արևելյան համագործակցության ձևաչափը և

ԵԱՏՄ-ին անդամակցելու խնդիրը միմյանց հակասող են, սակայն ԵԱՏՄ-ին անդամակցելու որոշումն ընդունելուց ի վեր Հայաստանի այն քաղաքական շրջանակներում, որտեղ ավելի իրատեսական են մոտենում խնդիրներին, առաջ քաշվեց այն տեսակետը համաձայն որի եվրոպական և եվրասիական ձևաչափերում ինտեգրման գործընթացները միմյանց փոխարացնող են, այլ ոչ՝ հակասող: Անհրաժեշտությունն է թելադրում Հայաստանին առավել ակտիվ մասնակցելու եվրոպական և եվրասիական ինտեգրացիոն գործընթացներին, ինչն էապես կբարձրացնի Հայաստանի անվտանգության մակարդակը:

Ամփոփելով և վերացարկվելով առկա և՛ դրական, և՛ բացասական կողմերից՝ ամենարճիանուր ձևով կարելի է նշել, որ յուրաքանչյուր երկրի, այդ թվում Հայաստանի, համար այս կամ այն ինտեգրացիոն միավորման անդամակցության կամ համագործակցության ժամանակ անհրաժեշտ է տալ համալիր գնահատական, այսինքն՝ հաշվի առնել թե որքանով է այդ քայլը մեծացնում երկրի անվտանգության աստիճանը, մասնավորապես՝ նրա տնտեսական անվտանգության աստիճանը,

որքանով է ինտեգրումը նպաստում ՀՆԱ աճին, նրա կառուցվածքի բարելավմանը, արտահանման աճին ու առևտրային հաշվեկշիռի պակասորդի հիմնախնդրի լուծմանը, նորարարությունների ունիֆիկացմանը և, իհարկե, ինչպես է դա անդրադառնում բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման և զբաղվածության հիմնախնդրի լուծման վրա [8, էջ 56]:

Ակնհայտ են ինտեգրման այն առավելությունները, որոնք կարող են ամրապնդել Հայաստանի դիրքերը՝ հաշվի առնելով մակրոտնտեսական խնդիրների լուծման անհրաժեշտությունը: Թե որքանով կհաջողվի իրացնել այս ներուժը, մեծապես կախված է առկա առանցքային խնդիրների (տրանսպորտ, «վրացական հարց», աշխատանքային միգրացիայի օրինականացում և սահմանափակումների վերացում, երկրի ներդրումային գրավչության ավելացում, հարկային համակարգի ներդաշնակեցում և այլն), ՀՀ համապատասխան մարմինների կողմից տրվող, օպտիմալ լուծումներից:

Ինտեգրացիոն միավորման շրջանակներում տնտեսական համագործակցության զարգացումը, որը իրենից ենթադրում է ապրանքների, ծառայությունների, կապիտալի և աշխատուժի ազատ տեղաշարժ, անհնար է իրականացնել առանց համաձայնեցված և ներդաշնակ հարկային քաղաքականության իրականացման:

Ներկայում ԵԱՏՄ անդամ բոլոր երկրները հարկային օրենսդրության բարեփոխումների այս կամ այն փուլում են գտնվում: Հարկային օրենսդրությունների՝ ընթացքում գտնվող բարեփոխումները գնում են ներդաշնակեցման ուղղությամբ, քանի որ միայն այդ պայմաններում է հնարավոր կապիտալի, ապրանքների, ծառայությունների ազատ տեղաշարժը և մրցակցային պայմանների հավասարեցումը [7, էջ 613-621]:

Մաքսային մուտքերը և անուղղակի հարկերը Հայաստանի բյուջեում ունեն առանցքային նշանակություն, և, այս առումով, ԵԱՏՄ-ին անդամակցությունից ստացված էֆեկտը միանշանակ չէ: Իրավիճակը խնդրահարույց է հատկապես ԱԱՀ-ի դրույքաչափերի՝ միության անդամ երկրներում առկա տարբերություններում (տե՛ս գծապատկեր 2):

Ըստ 11.12.2009 թ. ընդունված կարգի, ԱԱՀ պետք է վճարվի այն երկրի կանոններով և դրույքաչափերով, որտեղ իրացվում է տվյալ ապրանքը կամ ծառայությունը, այսինքն՝ «նշանակման երկիր» սկզբունքով [9]: Այստեղ առաջանում է տարբեր դրույքաչափերի խնդիրը, ինչի էֆեկտն անհնար է լիովին չեզոքացնել, քանի որ դրանց լիարժեք համահարթեցումն իրատեսական չէ:

Մաքսային միության անդամ երկրներում հարկային հիմնական դրույքաչափերը, մյուս հիմնական հարկատեսակների դեպքում նույնպես, միմյանցից էապես տարբերվում են, սակայն անուղղակի հարկերի գանձման համակարգի ներդաշնակեցումն է առաջնային անհրաժեշտություն, այն պատճառով, որ դրանք մեծ ազդեցություն ունեն գնագոյացման վրա և կազմում են ԵԱՏՄ բոլոր անդամ պետությունների հարկային մուտքերի գերակշիռ մասը [10]: Անուղղակի հարկերի ներդաշնակեցման հիմնական ուղղություններն են՝

- հարկերի հաշվարկում և գանձում «նշանակման երկիր» սկզբունքով, կրկնակի հարկման բացառում,
- ԵԱՏՄ տնտեսական տարածքում ԱԱՀ-ի կիրառվող դրույքաչափերի աստիճանական մերձեցում,
- հարկային և մաքսային վարչարարության կատարելագործում և միասնականացում,
- մաքսային տարածք ապրանքների ու ծառայությունների ներմուծման դեպքում հարկման բազայի որոշման նույնական եղանակի սահմանում,
- ներմուծվող և արտադրվող ապրանքների ակցիզային հարկի դրույքի աստիճանական համահարթեցում,
- ենթակցիզային ապրանքների ցանկի և հաշվարկման մեթոդաբանության միասնականացում:

Ինտեգրման զարգացման բոլոր փուլերում պետք է շեշտադրել հարկային վարչարարության գործընթացների ներդաշնակեցումը, քանի որ կողմերի հարկային ծառայությունները նոր ձևավորված իրավական դաշտում իրականացնում են համատեղ վարչարարական աշխատանք: Ներկայումս ԵԱՏՄ անդամ երկրների հարկային համակարգում առկա տարբերությունները պայմանավորված են հանրային կառավարման սկզբունքների տարբերությամբ, սակայն անդամակցության մասին պայմանագրում նշվում է, որ միության երկրները պետք է կիրառեն միասնական տնտեսական քաղաքականություն [11]: Միության գերագույն մարմինն իրավունք ունի ընդունել հարկաբյուջետային, դրամավարկային, տրնտեսական մրցակցության պաշտպանությանն ուղղված քաղաքականության մասին որոշումներ, որոնք պետք է կիրառվեն անդամ բոլոր երկրներում:

Կարևորելով Հայաստանի Հանրապետության և Եվրասիական տնտեսական միության անդամ երկրների հարկային քաղաքականության, հարկային դրույքաչափերի համահարթեցման անհրաժեշտությունը և, եթե տանենք զուգահեռներ ՀՀ-ում կիրառվող հարկային

հիմնական դրույքաչափերի և անդամ երկրների հիմնական դրույքաչափերի միջև, ապա այդ համեմատական վերլուծությունը ցույց կտա, որ Եվրասիական տնտեսական միությանն անդամակցող այլ երկրներում հարկային հիմնական դրույքաչափերը համեմատաբար ցածր են ՀՀ-ում գործող համապատասխան դրույքաչափերից, իսկ ամենաթեթև հարկային բեռը միության անդամ երկրներից ունեն Դոդախտանն ու Ղազախստանը: ԱԱՀ-ի ամենացածր դրույքաչափը, միության անդամ երկրներից, վերոնշյալ երկրներում է կիրառվում, որը կազմում է 12% [12, էջ 64]:

Վերոնշյալ դրույքաչափը ՌԴ-ում կիրառվում է բավականին տարբերակված. այսպես՝ հիմնական ապրանքների համար կիրառվում է 18%, որը արդեն իսկ ցածր է ՀՀ-ում առկա համապատասխան ցուցանիշից, իսկ մի շարք ապրանքների իրացումը (սննդամթերք, մանկական պարագաներ, դեղորայք և այլն) ՌԴ-ում հարկվում է ԱԱՀ-ի 10% դրույքաչափով, իսկ սա նշանակում է, որ Հայաստանից Ռուսաստան սննդամթերք, մանկական ապրանքներ դեղորայք և այլն արտահանելիս, գումարելով նաև միջինացված տրանսպորտային ծախսերը, որոնք, ինչպես արդեն նշել ենք, տրանսպորտային շրջափակմամբ պայմանավորված, ավել են 30-35%-ով, միևնույն է տվյալ արտադրանքի գինը կարող է ավելի մրցունակ լինել ՌԴ շուկայում, քան ՀՀ շուկայում, քանի որ ՌԴ-ում հարկային բեռը գոնե ԱԱՀ-ի մասով առնվազն 10%-ով ցածր է ՀՀ-ից:

Բացի վերոնշյալից, խնդիրներ առկա են նաև սննդի արդյունաբերության ոլորտում, այսպես՝ տեղական արտադրող/վերամշակողները մեր երկրում գյուղացուց գնված ապրանքների մասով իրավունք չունեն իրականացնել ԱԱՀ դեբետագրում, քանի որ գյուղացիական տնտեսություններն ազատված են այդ հարկից, իհարկե հարկերից ազատումը վերաբերում է այն գյուղացիական տնտեսություններին, որոնց տարեկան շրջանառության ծավալը չի գերազանցում համապատասխան շեմը, սակայն այս հանգամանքը չի մեղմացում առկա խնդիրը, այն պատճառով, որ թերևս հիմա այն գյուղացիական տնտեսությունները, որոնց շրջանառության ծավալը գերազանցում է համապատասխան շեմը տեսանելի չեն: Այս պարագայում ՀՀ-ում արտադրվող սննդամթերքն ավելի թանկ և անմրցունակ է: Միևնույն ժամանակ՝ գյուղացիական տնտեսություններին հարկային դաշտ բերելու որևէ փորձը կարող է մեծ դժգոհություններ առաջացնել և նպաստել արտագաղթին:

Այս պատճառով գյուղացիական տնտեսություն արտադրող/վերամշակող սպառող շղթայում անհրաժեշտ է կիրառել այնպիսի

ճկուն, օպտիմալ հարկային քաղաքականություն, որ և՛ գյուղացիական տնտեսությունը հաշվառվի հարկային համակարգում, և՛ արտադրողը չտուժի, և՛ սպառողական վերջնական գները լինեն մրցակցային՝ ԵԱՏՄ անդամ երկրներում, մասնավորապես՝ ՌԴ-ում. այս, նախապատվություն տվող, առանձնացումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ միության անդամ երկրներից Ռուսաստանն է Հայաստանի Հանրապետության առևտրային հիմնական գործընկերը:

Վերոնշյալ հանգամանքները և առկա խնդիրները կարող են անհավասար պայմաններ առաջացնել միության անդամ երկրների ապրանքային շուկաներում, մասնավորապես՝ այն ապրանքային շուկաներում, որոնց համար անդամ երկրներում կիրառվում են արտոնյալ դրույքաչափեր: Ինչպես արդեն տարված համեմատականները ցույց տվեցին, հարկային բեռը ԵԱՏՄ անդամ երկրներից ամենաբարձրը ՀՀ-ում է, որի պատճառով, այլևս լինելով միության անդամ, գտնվում ենք ոչ շահեկան վիճակում:

Այս առումով, ինչպես նաև հիմք ընդունելով ԱԱՀ կիրառման մեկնաբանությունը, առ այն, որ այն սպառման հարկ է, իսկ ՌԴ-ում, նաև հաշվի առնելով սննդամթերքի, մանկական պարագաների և բժշկական ապրանքների սոցիալական կարևորությունը, այդ ապրանքների վրա սահմանվում է ԱԱՀ-ի տարբերակված դրույքաչափ, մեր երկրում նույնպես անհրաժեշտ ենք համարում ռուսական փորձի ներդրումը, իսկ գյուղատնտեսական արտադրանք վերամշակող ընկերությունների համար անհրաժեշտ է սահմանել ԱԱՀ-ի 10% դրույքաչափ:

ԱԱՀ-ի դրույքաչափի նվազեցումը կնպաստի մեր երկրում արտադրանքի գնային և շահութաբերության հավասար պայմանների ստեղծմանը Եվրասիական տնտեսական միության անդամ երկրների համեմատ:

Ի դեպ, բացի ԱԱՀ-ի արտոնություն ունեցող ապրանքների՝ ավելի ցածր ԱԱՀ-ի դրույքաչափից, ինչպես արդեն արձարժվել է, մնացած ապրանքներից գանձվող ԱԱՀ-ի դրույքաչափը ևս Ռուսաստանում 2%-ով ցածր է ՀՀ համապատասխան դրույքաչափից:

Այսպիսով, հաշվի առնելով ԱԱՀ-ի տնտեսական, սոցիալական, առևտրային նշանակությունը՝ անհրաժեշտություն է ԱԱՀ-ի մասին իրավական ակտերում փոփոխությունների, ներդաշնակեցումների կատարումը: Ընդ որում, դրանք պետք է կայանան ոչ թե միայն ԱԱՀ-ի դրույքաչափի նվազեցման մեջ, այլ, պատեհ և հետևողական քայլերով, դրա 10-25%-ի սահմաններում դիֆերենցման մեջ: Նման մոտեցումը թույլ կտա հնարավորինս ընդլայնել

ԱԱՀ-ի հարկման բազան և էականորեն ավելացնել պետական բյուջեի հարկային մուտքերը: Մասնավորապես, բնակչության համար առաջին անհրաժեշտության ապրանքատեսակների արտադրության և ծառայությունների մատուցման, ինչպես նաև տնտեսության գերակա ուղղությունների զարգացման ծրագրերի իրագործման նկատմամբ պետք է կիրառել ԱԱՀ-ի ցածր՝ 10-20 տոկոս, իսկ շքեղության, ոչ առաջին անհրաժեշտության առարկաների և ծառայությունների համար բարձր՝ 20-25 տոկոս դրույքաչափ, ինչը կնպաստի նաև հարկային բեռի՝ ի օգուտ ցածր եկամուտ ստացողների բաշխմանը:

Ամփոփելով կարելի է նշել, որ հաշվի առնելով միության անդամ երկրների տնտեսությունների խորացող փոխադարձ կախվածության աճը, ինտեգրացիոն գործընթացների միկրո և մակրոմակարդակներում զարգացումը՝ Հայաստանի Հանրապետությունը պետք է կանոնակարգի հարկային հարաբերությունները Եվրասիական տնտեսական միության անդամ երկրների, ինչպես նաև Վրաստանի, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունների և Եվրամիության երկրների հետ: Ակնհայտ է, որ այդ հարաբերություններում ՀՀ-ն պետք է իրականացնի ինչպես քաղաքական, այնպես էլ տնտեսական ճկուն քաղաքականություն, որում, միանշանակ, մեծ դերակատարություն ունի նաև արդյունավետ և օպտիմալ հարկային քաղաքականության վարումը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. **Փալոյան Տ. Ռ., Թադևոսյան Չ. Ա.** Միջազգային տնտեսագիտություն: - Եր.: 2018,
2. **Հուսեյնով Բ.,** Գլոբալացման մարտահրավերները և ինտեգրացիոն գործընթացների ուժեղացումը, «21-րդ ԴԱԲ», 2013,

3. **Մելքունյան Մ. Ս. և ուրիշներ,** «ՀՀ տնտեսության որոտային զարգացման և հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմնախնդիրները Մաքսային միության անդամակցության պայմաններում»: - Եր.: Տնտեսագետ, 2015,
4. Bertelsmann, Transformation Index 2006, www.bti-project/BTI_2006_Armenia.pdf,
5. <http://expert.ru/2014/01/16/oboyudnaya-vyigoda/>,
6. **Թավադյան Ա.,** «Մաքսային միությունը Հայաստանին տալիս է տնտեսական անվտանգություն, խոշոր ներդրումներ և զբաղվածության աճ»
7. Գիտելիք, Նորաստեղծություն և Չարագում: ՀՊՏՀ՝ 25-րդ Գիտաժողովի նյութեր ՀՊՏՀ: - Եր.: Տնտեսագետ, 2015, https://asue.am/upload/files/II_Baj_tarmacvac.pdf
8. **Թավադյան Ա.,** Ինտեգրացիոն գործընթացների իրական հնարավորությունները, «21-րդ ԴԱԲ», 2014, թիվ 5 (57),
9. «О порядке взимания косвенных налогов при выполнении работ, оказании услуг в Таможенном союзе», <http://www.eurasiancommission.org>,
10. **Ермекебаева Б. Ж.,** Проблемы гармонизации налоговых систем в рамках ЕвразЭС // Publishing house Education and science s.r.o. URL: http://www.rusnauka.com/10_ENXXIV_2007/Economics/21744.doc.htm,
11. <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=120340>
12. **Малис Н., Грундел Л., Горохова Н.,** Актуальные проблемы налогового администрирования НДС. «Налоговый вестник», № 12, 2015,
13. Финансовая статистика Евразийского экономического союза. Оперативные данные за 2017 год. Статистический сборник; Евразийская экономическая комиссия. - М., 2018, <http://www.eurasiancommission.org>,

*Տճանա/Հանձնվել է՝ 12.07.2020
 Рецензирована/Գրախոսվել է՝ 15.07.2020
 Принята/Ընդունվել է՝ 17.07.2020*